

Tarih Üzerine

Prof. Dr. İlber Ortaylı

Sevgili okuyucular: Okul arkadaşım ve sevgili dostum Raşit Gürdilek'in davetiyle her ay bu dergide tarihin yöntemi, Avrupa ve Türk tarihinin önemli sorunsalları, kaynakları üzerine kısa yazılar yazmaya karar verdik. Hiç şüphesiz ki sizlerin istek ve sorularınız da bana yön verecek. Umut ederim aramızda iyi bir iletişim kurulur ve yararlı çalışmalar yapabiliriz.

Bizim gençliğimizde tarih eğitimi münhasıran okul ders kitapları ile sınırlıydı. Pek içaçıcı üslubu olan ve üstad işi metinler değillerdi. Bu ders kitaplarının dışında gençlerde tarih sevgisini uyandıracak ve onları başka kitaplar okumaya sevk edecek yayınları bulmak güçtü. Bu gibi eserlerin sayısı çok sınırlıydı ve itiraf edeyim İstanbul'da basılan böyle bir kitabı Ankara'da bulmak mümkün değildi. Bu nedenle biz de yaz tatillerinde büyüklerimiz ile istediğimiz kitap varsa Beyazıt Sahaf'lar'a girdik. Mesela Ferenc Molnar'ın "Pal Sokağı'nın Çocukları" adlı kitabını bir ablamız bize tavsiye etmişti, ancak sahafalarda bulunur dediği için annemi zorlayıp oraya götürmüş, bulduğumuz nüshanın ne hikmetse son sayfası da olmadığından neticeyi 20 sene sonra öğrenmiştim. Benzer durum, benim her hafta "Hafta" dergisinde okuduğum Reşat Ekrem Koçu'nun kitaplarını ararken karşıma çıktı. Ancak İstanbul'da "İstanbul Ansiklopedisi"nin faksiküllerini bulabilip, tabii ilgimi çeken bazı maddeleri okuyabilmişim.

Bugün 10 yaşında bir çocuk Türkiye'de daha çeşitli, renkli, çekici üsluplu hatta doğru tercüme edilen kitaplar bulabiliyor. Tarih bilgisi için lazım olan şey önümüze gelen ve ilgimizi çeken kaynağı okumaktır; özellikle bir Türk'ün dünya tarihi bilgisi edinmesi şarttır. Dünya tarihini 20 yaşından sonra okumak ve öğrenmek, hiçbir temel birikim yoksa gerçekten iyi netice sağlamaz. Tarih bilgisi tıpkı

spor gibi, müzik gibi erkenden beceri edinmeniz gereken bir alandır. Kuşkusuz, tarihin yanında coğrafya atlasını görünen bir yere asıp siyasi ve fiziki olarak ezberlememiz gerekir. Ulusumuzun gençliği coğrafya ve harita bilmiyor ve bu konuda maalesef Orta Asya ülkelerinin, bazı Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin ve ABD'nin gençliği ile aynı sorunu paylaşıyor. Şunu itiraf edeyim, Batı Avrupalılar, Orta Avrupalılar, Ruslar, Uzakdoğulular ve bilhassa Hindistan'ın okumuş gençliği coğrafyayı daha iyi bilmektedir. Tarih zamanlarda ve mekânlarda ustalıkla gezmeyi gerektirir. Bu gezinti için tıpkı piyanistin erken yaşlarda talimi gibi coğrafyayı ve dünya tarihinin ana hatlarını ezberlememiz gerekir. Türkçe'de bu ezberi verecek kaynaklar artık bulunuyor. Kaldı ki, bunun için yeterli İngilizce'yi bilen gençlerin sayısı da bir hayli fazladır.

Tarih okumayı sevmek için gariptir fakat gerektir; mitoloji yani menkıbe ve ef-

sane okumayı sevmek ve alışmak lazım. Zira mitoloji okumanın evvelen bizim dışımızdaki bir dünyayı ilgiyle izletmek gibi bir alışkanlık verdiği açık. İkincisi, mitolojiyi iyi okuyan, bilen ve ustalık edinen okuyucuya bir takım tarihçi geçinen acemilerin gerçek dışı olguları yutturması mümkün değildir. Nitekim bu konudaki örnekleri gelecek yazımızda vereceğiz.

Hiç şüphesiz, tarih çizgisi üzerinde gezinmeye alışmamız lazım. Tarihin sıfır noktası bugün için Hz. İsa'nın doğumuna atfedilen yıldır. Oysa bu tarih Hristiyanlar arasında bile çok sonra tespit edildi. Romalılar için Roma şehrinin kuruluşudur ve 700 yıl daha eskidir. Yahudiler için Musa'nın Tur-u Sina'da Allah'ın emirlerini aldığı yıldır 5000 yıl evveline uzanır ve Müslüman milletler için Hz. Muhammed'in Medine'ye göç ettiği, İslam devletini kurduğu tarihtir; M. 622'yi karşılar. Bir takım eski olayları bunların evveli ve sonrası diye tarihleriz. Bizim kullandığımız Milad takvimine göre mesela İskender'in zamanı Milad'dan önce 4. asırdır. İstanbul şehrinin Büyük Konstantin tarafından Kostantinopolis olarak kuruluşu Milad'dan sonra 4. asırda 332'dir. Mektepte de öğrendiğimiz bu gerçeği maalesef zihnimizde talim konusu yapmadığımız için çabucak unutturuz. Okumuş kocaman adamlarda bile bu mefhum oturmaz. Hele hele Justinian devrinde yani Ayasofya yapıldığında İtalya Roma'sında ve Fransa'da ve İran'da ne olduğunu kimse düşünmez ve düşünemez. İşte buna eş zamanlama noksanı (senkronizasyon eksikliği) diyebiliriz. Çok önemli bir kusurdur.

Tarih kaynaklarını bilmemek bu kaynakların çevirisinin noksan olduğu Türkçe'ye çevirileri yapmamak ve zaten bunları kullanamamak en mühim noksanımızdır. Tarih metin ve filoloji demektir. En çok bunun üzerinde duracağız. Gelecek ay görüşmek üzere, selamlar.